

Klastry jako forma współdziałania w działalności turystycznej

Wstęp

Jedną z form zrzeszania się małych grup społecznych w dużą zbiorowość społeczną są klastry. Stwarzają one dogodne warunki szczególnie dla małych podmiotów, których potencjał rozwojowy jest ograniczony. Z reguły korzystają one ze wspólnej bazy wiedzy i umiejętności, dzielą się nią i przyczyniają do jej rozszerzenia, wzajemnie udostępniają sobie niewykorzystane moce usługowe, a także w sposób domyślny lub jawny wzajemnie sprawdzają jakość usług i produktów.

Celem artykułu jest przybliżenie istoty funkcjonowania klastrów w działalności turystycznej. W artykule przedstawiono istotę inicjatyw klastrowych oraz jej wpływ na rozwój tej sfery usług. Autor opracowania przedstawił własny pomysł tworzenia klastra agroturystycznego, jak również zdefiniował to pojęcie.

1. Istota klastrów

Pojęcie klastrowy wywodzi się z angielskiego słowa „cluster”, co oznacza „grono”, „kiść”. Termin ten pojawił się w gospodarkach uprzemysłowionych, charakteryzując grupy kooperacyjne przedsiębiorstw, które są wyspecjalizowane, a ich działania opierają się na współpracy, przy powiązaniach z zapleczem naukowo-badawczym i administracją terenową [Gorynia, Jankowska, 2008, s. 34].

Jednak za pierwszą definicję klastra uznaje się sformułowanie M.E. Portera, według którego „klastry to geograficzne skupiska wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale także współpracujących” [Porter, 2001, s. 84]. Definicję tę M.E. Porter wprowadził do ekonomii w 1970 roku.

* Dr, Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa, Wydział Nauk Ekonomicznych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, michal_roman@sggw.pl, 02-787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 166

Ujęcia klastra bliskie „porterowskiemu” i spotykane w literaturze przytoczono poniżej:

- „geograficzna koncentracja konkurujących i kooperujących ze sobą firm, instytucji i organizacji, związanych ze sobą systemowo i gospodarczo, dzielących te same umiejętności, technologię i infrastrukturę. Liczne powiązania pomiędzy członkami klastra powodują, że podążają one tą samą trajektorią rozwoju” [PARP, 2007, s. 74],
- „formalnie lub nieformalnie współpracujące ze sobą podmioty gospodarcze i instytucje oraz organizacje, które przez realizację wspólnych przedsięwzięć osiągają korzyści w skali lokalnej, regionu i państwa oraz na poziomie międzynarodowym” [Sölvell i inni, 2008, s. 21].

Definiując pojęcie „klastrer” należy stwierdzić, że jest to zespół kooperujących i rywalizujących ze sobą podmiotów w ramach określonej struktury organizacyjnej, które mają wspólne cele (zadania) do wypełnienia w danym czasie i miejscu. Jest on zjawiskiem ekonomicznym charakterystycznym dla gospodarki danego terytorium. Można wymienić następujące cechy klastra [Klastry i inne..., 2007, s. 2]:

- systemowe połączenie, sieć powiązań formalnych i nieformalnych klastra,
- koncentracja, skupienie w pewnym obszarze i w danym czasie zasobów (rzeczowych, finansowych i ludzkich), co powoduje wzrost produktywności majątku trwałego,
- współpraca, wzajemna pomoc i współdziałanie wielu autonomicznych podmiotów gospodarczych,
- zdolność do generowania i utrzymania przewagi konkurencyjnej,
- redukcja ryzyka, co pozwala ograniczyć koszty zarządzania,
- osiągnięcie efektu synergii (współdziałania, kooperacji czynników, skuteczniejsze niż suma ich oddzielnych działań),
- otwartość na innowacje i zdolność do absorpcji nowych technologii.

Warto również wymienić etapy w procesie powstawania klastra. Są to: uformowanie się grupy liderów z pomysłem na rozwój przedsięwzięć, wstępne wywiady (zbieranie informacji, badanie rynku), formowanie grupy przewodniej (zarządzanie inicjatywami), pierwsze warsztaty (wybór planów działania), działania w zakresie doradztwa (udokonalenie planów), drugie warsztaty (potwierdzenie zagadnień i planów działania), dążenie do samowystarczalności (ulepszenie agen-

dy strategicznej, instytucjonalizacja inicjatyw w klastrze) [Staszewska, 2009, s. 33].

Do podstawowych celów klastra należy wymienić: budowanie współpracy oraz atmosfery wzajemnego zaufania, uczciwości i odpowiedzialności podczas realizacji wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, wymiana informacji, wspieranie rozwoju i innowacji w branży, prowadzenie wspólnych szkoleń, współdziałanie z jednostkami naukowo-badawczymi, działalność marketingowa, w tym promocyjna, współdziałanie w aktywności handlowej, osiąganie efektu synergii w ramach współdziałających firm, wzrost produktywności na bazie specjalizacji przez wykorzystanie wspólnych zasobów, w tym pracowników, pozyskiwanie funduszy i innego wsparcia na rozwój klastra i działalność bieżącą [Palmen, Baron, 2008, s. 85-86].

Można wyróżnić następujące korzyści, jakie dla lokalnej, regionalnej czy narodowej gospodarki przynosi funkcjonowanie klastrowego systemu gospodarczego. Do korzyści, jakie mogą mieć członkowie klastra należy: zacieśnienie kooperacji między przedsiębiorstwami, wzrost produktywności czynników wytwórczych, wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych, poprawa jakości i kierunków kształcenia kadr, kreowanie marki regionalnej oraz korzystanie z zewnętrznych źródeł finansowania. Natomiast wśród korzyści dla otoczenia zewnętrznego wymienić można: wzrost dostępności specjalistycznych usług okołobiznesowych, inwestycje w infrastrukturę, zmniejszenie bezrobocia, zwiększenie aktywności zawodowej i dochodów ludności, zrównoważony rozwój lokalny i regionalny [PARP, 2007, s. 12].

Funkcjonowanie klastra wiąże się również z pewnymi fazami. Możliwe jest zatem, jak dla innych podmiotów, wyodrębnienie cyklu życia. W literaturze przedmiotu można znaleźć różne opisy etapów życia klastra. Według „Przewodnika dla animatorów inicjatyw klastrowych w Polsce” autorstwa L. Palmena i M. Barona cykl życia klastra składa się z następujących etapów: etap embrionalny, wzrostu, dojrzałości oraz upadku (schyłku) [Palmen, Baron, 2008, s. 76-77]. Każda z tych faz charakteryzuje się zestawem określonych działań.

Klasy, jako nowoczesne powiązania stymulujące kooperację podmiotów sfery przemysłu, nauki, turystyki oraz ośrodków władzy, stanowią ważny czynnik decydujący o wzroście innowacyjności przedsiębiorstw, dzięki transferowi pomysłów naukowych do produkcji, rozwojowi współpracy, a nie konkurowaniu z innymi firmami, co w końco-

wym efekcie powoduje wzrost konkurencyjności regionów. Coraz częściej poszukuje się informacji o klastrach istniejących, nowopowstających, a także o inicjatywach klastrowych różnie rozumianych.

Dla jednolitego rozumienia obu pojęć, warto przytoczyć definicję również inicjatywy klastrowej, która według M.E. Portera jest „świadomym, zorganizowanym przedsięwzięciem, mającym na celu sposób bardziej usystematyzowany może wpływać na potencjał rozwoju danego klastra”. W inicjatywie zaangażowani są kluczowi gracze danego klastra – przedstawiciele sektorów gospodarczego, naukowego i publicznego. Inicjatywy klastrowe są finansowane przez ich uczestników, a także ze środków publicznych w ramach programów wsparcia rozwoju klastrów. Większość tego typu inicjatyw powstaje w formie projektu i jest przekształcana w bardziej formalne struktury w ciągu 12 do 36 miesięcy [Porter, 2001, s. 249].

Na świecie do najbardziej znanych klastrów można zaliczyć Dolinę Krzemową (półprzewodniki i technologie informatyczne), Lombardię (przemysł teleinformatyczny i chemiczny), Cambridge (biotechnologia, przemysł komputerowy i informatyczny), Austin, Montpellier (telekomunikacja, oprogramowanie komputerowe, biotechnologia), przemysł przetwórstwa wełny we Włoszech czy klastr meblowy w Danii.

2. Klastry turystyczne

Klastry mają za zadanie integrowanie podmiotów działających na określonym obszarze w pokrewnych sektorach. Korzyści wynikające ze współpracy w obrębie klastra można wykorzystać również w działalności turystycznej. Należy stwierdzić, że coraz więcej tego typu inicjatyw powstaje nie tylko w Polsce, ale i na całym świecie.

Pierwszym klastrem turystycznym w Polsce był klastr pod nazwą „Beskidzka 5”, w skład którego weszło w 2005 roku 5 gmin powiatu cieszyńskiego z Ustroniem na czele. W 2009 roku w zakresie turystyki działało w Polsce już kilkanaście klastrów, których przykładami są m.in.: „Kultura Lubelszczyzny”, „Słońce Regionu”, „Kryształ Europy”, a dalsze są w fazie inicjatywnej lub projektowej [Staszewska, 2009, s. 100].

W tablicy 1 przedstawiono przykłady klastrów turystycznych występujących w Polsce.

Tablica 1. Klasy turystyczne w Polsce

Nazwa klastra	Charakterystyka klastra
Klaster Turystyki Rozwoju Regionalnego Słońce Regionu (woj. świętokrzyskie)	Klaster powstał z inicjatywy Instytutu Rozwoju Regionalnego; celem działania jest wdrażanie nowoczesnych technologii w sektorze turystyki, wspieranie informatyzacji przedsiębiorstw turystycznych; struktura nieformalna.
Północno-Wschodni Klaster Turystyczny Kryształ Europy	Współdziałanie organizacji produkujących zdrową żywność; koordynator klastra: Park Naukowo-Technologiczny Polska-Wschód (w Suwałkach).
Klaster Opolski (powiat kluczborski i oleski)	Inicjatywa starostwa oleskiego; współdziałanie przedsiębiorstw turystycznych, Uniwersytet Opolski, Lokalna Organizacja Turystyki, starostwo powiatowe – 53 podmioty łącznie wyraziły zainteresowanie.
Bieszczadzki Transgraniczny Klaster Turystyczny (powiat bieszczadzki, somborski, turczyński)	Skupisko 50 podmiotów, dominują gospodarstwa agroturystyczne; cel – przygotowanie markowych produktów turystycznych z zakresu turystyki edukacyjno-poznawczej, traperskiej, kompleksowa obsługa turystyczna; broker – Stowarzyszenie Bieszczadzki Transgraniczny Klaster Turystyczny.
Klaster „Garncarska Wioska” (Niedzica i okolice)	Celem jest prezentacja starych technologii rzemieślniczych; współdziałanie Nidzickiej Fundacji Rozwoju, Urzędu Pracy, Starostwa, Stowarzyszenia Rozwoju Lokalnego i organizacji związanych z rękodzielnictwem + przedsiębiorstwa turystyczne.
Klaster Partnerstwo – Odra (przygraniczny – Szczecin)	Współpraca podmiotów Polski i Niemiec w zakresie rozwoju turystyki przygranicznej.
Klaster Turystyczny Miejski – Kraków	Inicjatywa władz miasta; współpraca podmiotów hotelarskich, gastronomicznych, oferujących dobra kultury, władze miasta i uczelnie.
Via Sudetica (okolice Bolesławca)	Współpraca około 30 podmiotów: hotele, restauracje, biura podróży; broker – Stowarzyszenie „Ceramika i Turystyka”; celem jest powodowanie rozpoznawalności trasy – Bolesławiec – Lwówek – Jelenia Góra – Jakuszyce, do Czech i Niemiec.

Podkarpacki Kla-ster Medyczno – Turystyczny (rejon Tarnowa, Rzeszowa)	W klastrze aktywnie uczestniczy 35 wyselekcjonowa-nych przedsiębiorstw z rejonu południowo-wschodniej Polski, skupione wokół oferowanego wa-chlarza usług medycznych i turystyki medycznej.
Beskidzka Piątka (region Beskidu Śląskiego)	Klastrer skupia Brenna, Istebna, Szczyrk, Wisła, Ustroń; liderem jest Ustroń (potencjalnie 3400 podmiotów, aktualnie 40 przedsiębiorców podpisało deklaracje członkowską, 240 zadeklarowało duże zainteresowa-nie, przez pisemne zgłoszenie); broker sieciowy Lokalna Organizacja Rozwoju Tury-styki.
Okopski Klastrer Agroturystyczny (województwo podlaskie, powiat sokólski)	Klastrer powstał z inicjatywy społeczności lokalnej gminy Suchowola w 2007 roku; faza embrionalna klastra „swoboda wejścia i wyjścia”; lider przedsięwzięcia klastrowego – Rodzinne Gospo-darstwo Ekoturystyczne „Uroczanka” w Okopach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Staszewska, 2009, s. 100-102].

Klastry turystyczne występują również w Europie. Ulegają one cią-głemu rozwojowi dzięki łączącym się podmiotom. W Europie można spotkać się z licznymi inicjatywami, wspierającymi rozwój klastrow, których na Starym Kontynencie zidentyfikowano ponad dwa tysiące. Poniżej przedstawiono poszczególne przykłady europejskich klastrow (tablica 2).

Tablica 2. Klastry turystyczne w Europie (przykłady)

Nazwa klastra	Charakterystyka klastra
Klastrer narciarski Are (Szwecja)	Klastrer położony blisko granicy z Norwegią, kilkaset podmio-tów oferujących usługi pobytowo – rekreacyjno – szkoleniowe (z zakresu narciarstwa); współpracuje z Lokalnym Stowarzyszeniem Przedsiębiorców, które przejęło wiele uprawnień władz lokalnych; współpraca sektora turystyki kwalifikowanej z sektorem turystyki bizne-sowej; zakresem działania klastra jest turystyka kwalifikowana, biz-nesowa, pobytowa.
Klastrer Wiejski (Wielka Brytania)	Klastrer położony w regionie Darmoch (Północnej Szkocji); skupia 50 miejscowości z gospodarstwami agroturystycznymi, oferta turystyczna klastra wspólna z ofertą gospodarstw wiej-skich.

Klaster turystyki wypoczynkowej (Wielka Brytania)	Klaster położony w północno-wschodniej Szkocji, skupia kilkaset członków; głównymi elementami oferty turystycznej są: atrakcje Szkocji (zamki, hotele, pensjonaty rodzinne), szkockie tańce, delfinarium, szkocka sztuka, szkocka kuchnia.
Klaster „Wino, gastronomia, turystyka” (Grecja)	Klaster położony w zachodniej Grecji, kilkaset podmiotów oferujących noclegi, usługi gastronomiczne, usługi prozdrowotne; oferta tzw. zielonej turystyki z hasłem „dużo dobrego wina, dobrego jedzenia i wypoczynku; podstawą działania jest tradycja regionów.
Klaster Karelski (Rosja)	Położony w regionie Karelii; kilkadziesiąt podmiotów oferujących ofertę pobytową i jednostki organizacji turystyki w terenie; usługi klastra nastawione na turystykę pobytową, poznawczą i kwalifikowaną.
Klaster turystyczny Ande-Pays Cathare (Francja)	Położony w Cadice Carcassane, 14 zamków i kilkadziesiąt osad; stworzono powiązania zamków oparte na relouchingu; stosowana strategia wzmacniania jakości produktu, rozbudowana komunikacja i szlaki turystyczne; stworzono szlak turystyczny obejmujący zamki i towarzyszące im osady, oferta produktu regionalnego, usług rękodzielniczych i poznawanie historii.
Klaster turystyczny Adamello (Włochy)	Położony w okolicach Ponte de Legno, 5 spółek turystycznych, współpraca oparta na spółkach wewnętrznych klastra; na czele klastra stoi konsorcjum działające na rzecz unowocześnienia obiektów i wspólnego marketingu; nowoczesna oferta hotelarska, atrakcyjne trasy rowerowe i narciarskie.
Klaster turystyczny Terre dell'infinito (Włochy)	W skład klastra wchodzi 27 gmin, w tym 100 hoteli, 80 lokalnych operatorów, kilkadziesiąt gospodarstw agroturystycznych; strategia klastra oparta o Lokalny Produkt Turystyczny Krainy Nieskończoności obejmujący obszar od gór po morze; model włoski klastra; oferta kompleksowa, nastawiona na wypoczynek, poznanie i edukację w obszarze poezji, muzyki, malarstwa.
Klaster Panański (Węgry)	Położony w Wielkiej Nizinie Węgierskiej – Kraina Zadunajska; około 40 przedsiębiorstw turystycznych, głównie uzdrowskowe; broker sieciowy reprezentuje interesy członków jako Panański

	Klaster Uzdrawiskowy, strategia oparta na specjalizacji uzdrawisk, wspólnym produkcie, wspólnym marketingu, specjalizacja uzdrawisk; skupia uzdrawiska, władze regionu.
--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Staszewska, 2009, s. 78-80], [Aleksandova, 2007, s. 20].

Inicjatywy klastrowe pojawiają się również w wielu innych krajach. Przykłady zaprezentowano w tabelicy 3. W niedalekiej przyszłości spodziewać się należy współpracy między poszczególnymi klastrami na całym świecie, co stworzy system sieci klastrowych. Pozwoli to na współpracę państw w zakresie rozwoju turystyki.

Tabela 3. Wybrane klastry turystyczne na świecie

Nazwa klastra	Charakterystyka klastra
Klaster zdrowia i turystyki Południowa Karolina (USA)	Firmy skupione wokół 11 największych centrów klastrowych: Augusta, Columbia, M. Beach, Charleston, H. Head, Greenville, Charlotę; oferowanie zróżnicowanego produktu turystycznego i związanego z kulturą zdrowia we wszystkich obszarach turystyki i działalności prozdrowotnej.
Klaster turystyczny Sri Lanka (Sri Lanka)	W skład klastra wchodzi 1630 firm (hotele, biura turystyczne, przewoźnicy, sklepy turystyczne, Narodowa Organizacja Turystyki + sektor publiczny); obszar 506 ha; zróżnicowany produkt turystyczny skierowany głównie do Niemiec, Anglii, Francji i Indii.
Klaster turystyczny „Jamajka” (Jamajka)	Mega klaster, połączone małe sieci, 2,5 mln zatrudnionych, związki między sieciami, np. Słoneczna Dolina Plantacji + Turystyka Rumu; opracowany program JAMPRO dotyczący rozwoju turystyki całego klastra; więzi między sektorami turystyki i rolnictwem, hotelarstwa, gastronomii, atrakcji turystycznych.
Klaster wiejski (Indie)	Multiklaster; północno-wschodnie Indie; kilkaset jednostek; klaster skupia się wokół wiodących instytucji, agencji wolontariuszy i instytucji ubezpieczeniowych; wydaje się, że to model zbliżony do amerykańskiego.
Multiklaster New Zeland (Nowa Zelandia)	6 turystycznych regionów tworzących samodzielne, ale współpracujące sieci; najwięcej odwiedzających z Anglii, USA, Kanady, południowej Korei; oferowany zróżnicowany produkt z zakresu turystyki pobytowej, kwalifikowanej i wiejskiej uwzględniający profilaktykę zdrowia oraz higienę ciała.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Staszewska, 2009, s. 77-78].

3. Klasy w działalności agroturystycznej

Dzięki inicjatywie klasztorowej można wykorzystać również wszelkie możliwości, które wynikają z potencjału poszczególnych gospodarstw rolnych w niej zrzeszonych. Jedną z możliwości, w której przedsiębiorcy mogą łączyć się w klasy jest branża agroturystyczna.

Inicjatywy klasztorowe na poziomie agroturystyki, jako jeden z czynników podnoszenia konkurencyjności wypoczynku na wsi, mogą zaofiarować bardziej bogatą, a zarazem konkurencyjną ofertę agroturystyczną, aniżeli to może uczynić pojedyncze gospodarstwo rolne, w przypadku którego potrzebne są większe nakłady inwestycyjne na modernizację i rozszerzenie bazy noclegowej, gastronomicznej, informacyjnej oraz sportowo-rekreacyjnej.

Przykładem klasztoru stricte agroturystycznego jest „Klaster Okopski”, zainicjowany przez społeczność wiejską wsi Okopy na Podlasiu w 2007 roku [Roman, 2009, s. 93-94].

Na świecie koncepcja klasztorów jest znana od dawna. W Polsce jest ona nową i mało jeszcze spopularyzowaną formą współdziałania w turystyce (agroturystyce). Do jej upowszechniania przyczyniają się m.in. programy Unii Europejskiej, popierające rozwój regionalny, w ramach których podmioty tworzące sieciowe powiązania, uzyskują konkretne wsparcie finansowe.

Podnoszenie konkurencyjności gospodarstw agroturystycznych zależy między innymi od wzajemnej współpracy w strukturach klasztorowych. Można stwierdzić, że kooperacja klasztorowa umożliwia rozwój poszczególnych podmiotów. Stanowi to wynik dostępu do wyspecjalizowanych czynników wytwórczych. Przestrzenna bliskość podmiotów funkcjonujących w ramach klasztoru oraz instytucji i organizacji stymuluje innowacyjność, która staje się kluczowym elementem w zdobywaniu dochodów [Roman, 2009, s. 191].

4. Wioski tematyczne jako przykład współpracy społeczności wiejskiej

Ciekawym przejawem innowacyjności w zakresie organizacji turystyki wiejskiej mającym na celu ożywienie gospodarki są wioski tematyczne. Ich rozwój na zachodzie Europy ma już długą tradycję, w Polsce są one jednak ciągle mało znane. Wieś tematyczna to nic innego jak wieś, której rozwój jest przyporządkowany pomysłowi/tematowi, wokół którego wieś się specjalizuje i tworzą się pomysły na obsługę tu-

rystów, a w efekcie na zarabianie pieniędzy. Dzięki temu wieś staje się unikatowa i jedyna w swoim rodzaju. Pierwsze tego typu przedsięwzięcie pojawiło się już w 2001 roku we wsi Sierakowo Sławieńskie w województwie zachodniopomorskim, jednak ich rozwój nastąpił dopiero kilka lat później. Pod koniec roku 2009 istniało w Polsce już kilkanaście tego typu wsi, których pomysł na rozwój był oryginalny i innowacyjny. Przykładami takich przedsięwzięć w Polsce są m.in.: Sierakowo Sławieńskie – „Wieś Hobbitów”, Dąbrowa – „Wioska Zdrowego Życia”, Iwęcino – „Wioska Końca Świata”, Podgórkki – „Kraina Bajek i Rowców”, Paproty – „Wioska Labiryntów”, Wylatowo – „Wioska UFO” [Idziak, 2008, s. 91-95]. Jedyne na Podlasiu wsie tematyczne istnieją w: Krypnie – „Przysiółek Pacowa Chata”, Górze – „Rybia Góra”, Rudzie – „Chleb z Przygodą” i w Czarnej Białostockiej – „Wieś Ducha Puszczy”.

Zakończenie

Podsumowując należy zauważyć, że klastry turystyczne mogą odegrać znaczącą rolę w aktywizacji społeczności lokalnej i przekształcaniu miejscowości w tereny turystyczne oraz zwiększaniu ich konkurencyjności na rynku turystycznym. Inicjatywy związane z tworzeniem klastrów turystycznych mogą służyć realizacji określonych celów. W tym zakresie staje się niezbędna pomoc władz szczebla lokalnego zarówno na płaszczyźnie finansowej, jak też merytorycznej, w przełamywaniu różnych barier (w tym środowiskowej) społeczności lokalnej.

Ważnym elementem w rozwoju klastrów jest nawiązanie współpracy z lokalnymi władzami, które w ramach swych zasobów finansowych i kompetencji mogą wspomóc działalność turystyczną gospodarstw rolnych. Korzystne byłoby ponadto włączenie instytucji samorządowych w struktury organizacyjne klastrów jako podmiotów dających możliwości szerszej promocji gospodarstw agroturystycznych.

Istotnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich jest również tworzenie wsi tematycznych. Dotyczy to całej wsi i pobudza aktywność jej mieszkańców. Wioski tematyczne pozwalają spojrzeć na swoją miejscowość i jej zasoby w inny, ciekawszy, bardziej perspektywiczny i niekonwencjonalny sposób.

Literatura

1. Gorynia M., Jankowska B. (2008), *Klastry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, DIFIN, Warszawa.
2. Idziak W. (2008), *Wymyślić wieś od nowa*, Fundacja Wspomagania Wsi, Koszalin.
3. *Klastry i inne mechanizmy wspierania rozwoju przedsiębiorczości dostępne w latach 2007-2013* (2007), Materiały konferencyjne, Białystok.
4. Palmen L., Baron M. (2008), *Przewodnik dla animatorów inicjatyw klastrowych w Polsce*, PARP, Warszawa.
5. PARP (2007), *Europejska sieć doskonałości na rzecz zarządzania, współpracy i promocji klastrów*, Warszawa.
6. Porter M.E. (2001), *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa.
7. Roman M. (2009), *Inicjatywy klastrowe w agroturystyce na przykładzie Okopskiej Organizacji Turystycznej, „Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich” nr 6*.
8. Roman M. (2009), *Klaster okopski jako przykład inicjatywy społecznej*, w: *Turystyczne funkcje obszarów wiejskich*, Sikorska-Wolak I. (red.), SGGW, Warszawa.
9. Sölvell Ö., Lindqvist G., Ketels C. (2008), *Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych, Inicjatywy klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji*, PARP, Warszawa.
10. Staszewska J. (2009), *Klaster perspektywą dla przedsiębiorców na polskim rynku turystycznym*, DIFIN, Warszawa.

Streszczenie

W artykule zaprezentowano istotę funkcjonowania klastrów turystycznych w Polsce i na świecie. Autor przedstawił również własny pomysł funkcjonowania klastrów oraz ich definicję. Według opracowania klastry mają za zadanie integrowanie podmiotów działających na określonym obszarze w pokrewnych sektorach. Mogą również odegrać znaczącą rolę w aktywizacji społeczności lokalnej i przekształcaniu miejscowości w tereny turystyczne oraz zwiększaniu ich konkurencyjności na rynku turystycznym.

Słowa kluczowe

klastry, turystyka, obszary wiejskie

Clusters as a form of cooperation in tourism activities (Summary)

The article presents the essence of tourism clusters in Poland and around the world. The author presents his own idea of the clusters and their definition. According to a study clusters are designed to integrate actors in a specific area

in the related sectors. They can also play a significant role in community development and transformation of the village in the tourist areas, and to improve their competitiveness in the tourism market.

Keywords

clusters, tourism, rural areas